

DE VOORBLIJVE WEKEN stond het Amerikaanse gevangenkamp van Guantánamo Bay weer volop in de belangstelling. Aldaar en elders zitten zowat vierhonderd verdachten van terrorisme opgesloten, het gevolg van de vergelding na de aanslagen van 11 september 2001.

Al jaren klagen activisten aan dat in Guantánamo de mensenrechten met de voeten worden getreden en eisen ze de onmiddellijke sluiting van het kamp. Het lijkt erop dat dit weldra zal gebeuren. Ook kreeg de eerste beklaagde (eindelijk) zijn proces. De Australiër David Matthew Hicks was opgepakt door Amerikaanse militairen in Afghanistan en in Guantánamo opgesloten op verdenking van betrokkenheid bij terroristische daden. In maart laatst pleitte hij schuldig in ruil voor een milde straf: slechts negen maanden moet hij 'uitzitten' in een Australische gevangenis. Hij moet wel zwijgen over wat hij heeft meegemaakt in Amerikaanse hechtenis.

Volgens tegenstanders zijn de praktijken die eufemistisch doorgaan als 'verregaande ondervragingstechnieken' niet meer of minder dan foltering. De verdachten genieten ook niet de gebruikelijke bescherming als krijgsgevangenen, opgelegd door de derde conventie van Genève, maar worden door Washington omschreven als 'illegale strijders'. Hun situatie en de - vooral Amerikaanse - aanpak van het terrorisme deden de voorbije jaren een debat ontbranden over wat in deze omstandigheden geoorloofd is en wat niet. Mag de staat via zijn leger of politiemacht individuele vrijheden schenden, indien het vermoeden bestaat dat de veiligheid van de burgers in gevaar is?

Wim Smit, theoloog en aalmoezenier aan de Koninklijke Militaire School, groef zich in deze materie diep in. Heel genuanceerd haalt hij alle meningen aan, zoekt naar de achtergronden van het debat. Hij verkennt daarvoor eerst het oorlogsrecht en het aloude idee van rechtvaardige oorlog. Maar zijn die wel toe te passen op terroristen, die aanslagen plegen op weerloze burgers zoals in Londen en Madrid?

„De strijd tegen het terrorisme mag dan al geen oorlog zijn,” meent Smit, „toch betekent dit niet dat de principes van de rechtvaardige oorlog zonder betekenis blijven voor de terroristische uitdaging. Integendeel, de meeste principes kunnen nog steeds gelden als richtlijn, zelf als het de strijd van de staat tegen een subgroep betreft. Inlichtingendiensten en toepassingen van de wet zijn gebonden aan burger- en mensenrechten.” Ook militaire acties zijn dat.

Martelen maar?

In de nasleep van de bloedige aanslagen van 2001 opperden sommige conservatieve publicisten en militaire denkers dat zogeheten martelbevelschriften konden worden uitgevaardigd. De beelden uit de gevangenis van Abu Ghraib in Irak toonden de wereld dat er wel degelijk werd

Moet je 'verregaande ondervragingstechnieken' bij terreurverdachten goedkeuren? © Reporters

Praktijken Guantánamo dagen oorlogsrecht uit

De Australiër David Hicks is de eerste gevangene uit het beruchte Guantánamo die voor de rechter verscheen. Hij kreeg een milde straf, op voorwaarde dat hij zweeg over wat hij had ondergaan. Mag een staat bikkelhard optreden om zijn onderdanen te beschermen? Over deze kwestie schreef Wim Smit een hoogst genuanceerd boek, daarbij teruggrijpend naar de aloude discussie over de rechtvaardige oorlog.

Erik De Smet

Altijd onaanvaardbaar

gemarteld. De verantwoordelijken voor het vergrijp, Amerikaanse soldaten, werden intussen gevonnist. Militairen staan niet boven de wet, luidde de boodschap, zelfs indien ze handelen in bevoelden dienst. Bewust principe geldt al sinds de processen van Nürnberg tegen de kopstukken van het Derde Rijk. Smit sluit zich evenwel aan bij een klassieke opstelling die een moreel kwade handeling altijd als kwaad blijft beschouwen. Zelfs indien marteling informatie oplevert waarmee je mensenlevens redt, dan nog blijft marteling moreel onaanvaardbaar.

De jonge aalmoezenier en theoloog analyseert het debat. Het lijkt alsof in de strijd tegen het terrorisme, zeker in de Verenigde Staten, de mensen- en burgerrechten het eerste slachtoffer zijn. Velen lijken alvast in een crisissituatie geneigd ver te willen gaan in de verzekering van hun eigen veiligheid. Hét voorbeeld is de zogeheten *USA Patriot Act* van president

Bush uit 2001, een wettelijke vrijbrief om op alle fronten keihard op te treden tegen terroristen. Inlichtingendiensten kunnen verregaand de privacy schenden, verdachten aanhouden zonder gerechtelijk mandaat.

De meningen over de strijd tegen terreur zijn verdeeld. Een gezaghebbende stem is de Canadese filosoof Michel Ignatieff, die in *The Lesser Evil* (Het mindere kwaad) hamert op het feit dat ook in tijden van gevaar de gezagsdragers niet kunnen ontsnappen aan democratische controle. Eind december 2005 werd in de Verenigde Staten de zogeheten *Detainee Treatment Act* uitgevaardigd, die „wrede, onmenselijke en vernerende behandeling” van gevangenen onwettelijk maakte. Sindsdien is informatie vergaren door middel van 'verregaande ondervraging' niet langer geoorloofd. Verschillende juridische maatregelen begrensd de voorbije jaren de impact van de *USA Patriot*

Act ten gunste van de vrijheden. Heiligt het recht op veiligheid de middelen? Neen, zegt Wim Smit. „De Amerikaanse overbeklemtoning van veiligheid was onwils op het punt van het opofferen van individuele rechten, en kortzichtig op het vlak van de te bereiken graad van bescherming.” Het is echter haast onmogelijk om nog terug te keren naar de politiek van vóór 9/11. Ook bij ons. De Belgische regering kwam onlangs nog met het voorstel om onze inlichtingendiensten ongestraft misdrijven te laten begaan. Tegen dat voorstel rees kritiek.

Smit vraagt zich ook af of wij de bedreiging door het terrorisme niet buitenmaats opblazen. Een overschatte bedreiging, noemt hij het. Zijn er dan geen andere, veel grotere, kwesties die onze samenleving meer bedreigen?

Wim Smit, *Terrorisme en rechtvaardige oorlog*, Garant, Leuven, 2007, 206 blz., 21,90 euro, ISBN 978 90 441 2115 5.

Vervolg van bladzijde 5

Haar vragen we naar het eigene van deze vorm van zending.

„In principe gaat het om een tijdelijk engagement van een diocesane priester van hier in dienst van een bisdom in het Zuiden. Daarvoor wordt een contract afgesloten tussen de beide bisschoppen, waarbij afspraken worden gemaakt over de pastorale taken en het levensonderhoud voor de priesters. Van dat laatste moet je je niet zoveel voorstellen. In Afrika is dat veelal een zak rijst. In de praktijk wordt hun werk ginds vooral van hieruit ondersteund, vaak door vrienden en familie. Ware solidariteit! Ze hebben een sociaal statuut voor hun pensioen en de ziekteverzekering.”

„Dat tijdelijke is vaak erg betrekkelijk”, vult Michel Coppin aan. „Veel priesters blijven ginds na hun pensioen en willen er ook sterven. Ze zijn er immers helemaal geïntegreerd. Veelal zijn ze 'uitgeleend' voor een specifieke opdracht. Gespecialiseerde taken, vormingswerk en pastoraal bij de armsten zijn de belangrijkste werkterreinen. In tegenstelling tot de traditionele missionarissen leven ze niet in gemeenschap. Ze kunnen dus niet terugvallen op een congregatie.”

„En ja, ook in een tijd van priesterschaarste hier vertrekken nog altijd priesters *fidei donum*. Juist in deze tijd is het belangrijk ons niet op onszelf terug te plooiën, maar ons bewust te blijven van de universaliteit van de Kerk. Het behoedt ons voor navelstaren.”

Maarten Koch bevestigt. Hij is een paar jaar terug uit Latijns-Amerika en nu aan de slag in Borgerhout. „Als je weet dat ik samen met twee jonge Chileense priesters een parochie bediende van 140.000 mensen, dan relatieveer je meteen ons priestertekort hier. Waarom ik naar Latijns-Amerika trok? Ik had altijd al belangstelling voor de Kerk daar. Maar mgr. Daem vond het beter om eerst wat ervaring op te doen.”

„Tien jaar later mocht ik van mgr. Van den Berghe dan toch vertrekken. Het werd Venezuela. Vanwege het klimaat verhuisde ik kort nadien naar Chili. Het was in de nadagen van de dictatuur van Pinochet. Ik raakte erg betrokken bij het leed van de families van gefolterde en vermiste personen. Via onze gaarkeuken had ik een intens contact met de bevolking en was er getuige van hun lot: sociale uitbuiting, werkloosheid en bittere armoede. Ik bleef er elf jaar.”

„Nadien trok ik 260 kilometer verder zuidwaarts. Een twaalfal jaar was ik aan de slag bij landarbeiders en boeren. Ook al waren de hoogtijdagen van de coöperatiebeweging al voorbij, via die weg bereikten we erg veel. We konden verhinderen dat het land in handen viel van grote concerns. Zo bijvoorbeeld voor de wijnbouw, sector in volle expansie. Nu ik terug ben, begeleid ik hen nog. Via het internet. En jaarlijks keer ik terug. Nee, ik sluit niet uit dat ik binnen enkele jaren terugkeer. We zijn immers een universele Kerk.”